

28. DRŽAVNO NATJECANJE IZ GEOGRAFIJE 2021. GODINE
4. RAZRED
ISTRAŽIVAČKI RAD

Suvremene promjene u poljoprivrednoj proizvodnji u Hrvatskoj i utjecaj na dostupnost hrane

Pozorno prouči priložene tablice i pročitaj priloženi tekst.

Tab. 1. Broj poljoprivrednih gospodarstava po županijama
Republike Hrvatske 2013. i 2016. godine

Županija	2013.	2016.	2016./2013. (%)
Zagrebačka	14 861	11 214	-24,5
Krapinsko-zagorska	6 052	7 334	21,2
Sisačko-moslavačka	11 396	6 707	-41,1
Karlovačka	7 604	6 601	-13,2
Varaždinska	8 844	7 360	-16,8
Koprivničko-križevačka	10 688	8 628	-19,3
Bjelovarsko-bilogorska	12 118	9 512	-21,5
Primorsko-goranska	2 418	2 376	-1,7
Ličko-senjska	3 792	4 277	12,8
Virovitičko-podravska	7 080	5 718	-19,2
Požeško-slavonska	5 139	4 383	-14,7
Brodsko-posavska	7 137	6 085	-14,7
Zadarska	6 176	5 943	-3,8
Osječko-baranjska	12 078	9 282	-23,1
Šibensko-kninska	4 248	4 661	9,7
Vukovarsko-srijemska	7 122	6 087	-14,5
Splitsko-dalmatinska	8 950	9 701	8,4
Istarska	4 836	5 378	11,2
Dubrovačko-neretvanska	6 584	6 618	0,5
Međimurska	5 896	3 758	-36,3
Grad Zagreb	4 421	2 836	-35,9
Republika Hrvatska	157 440	134 459	-14,6

Izvor: Poljoprivreda – pregled po županijama 2018., DZS

Tab. 2. Ukupna godišnja proizvodnja i prirod odabranih biljnih kultura u Hrvatskoj od 2015. do 2019. godine

Ukupna proizvodnja (u tonama) (a) prirod (t/ha) (b)		2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
pšenica	a	758 638	960 081	682 322	738 363	789 950
	b	5,4	5,7	5,9	5,4	5,6
kukuruz	a	1 709 152	2 154 470	1 559 638	2 147 275	2 298 316
	b	6,5	8,5	6,3	9,1	9,0
šećerna repa	a	756 509	1 169 622	1 295 459	776 491	708 575
	b	54,5	75,5	66,3	55,2	61,2
suncokret	a	94 075	110 566	115 880	110 790	106 555
	b	2,7	2,7	3,1	3,0	3,0
soja	a	196 431	244 075	207 765	245 188	244 279
	b	2,2	3,1	2,4	3,2	3,1
krumpir	a	171 179	193 962	156 089	182 261	173 149
	b	17,0	19,7	15,9	19,7	18,4
uljana repica	a	56 783	112 990	135 810	155 842	103 900
	b	2,6	3,1	2,8	2,8	2,5

Izvor: Poljoprivredna proizvodnja u 2019. godini, Statistička izvješća 1655, DZS

Prilog 1.

Kako prilagoditi europsku proizvodnju hrane ciljevima za budućnost – očekivanja potrošača

U prosincu 2020. godine, Europska komisija objavila je rezultate *Istraživanja stavova europskih potrošača*, koje je provedeno tijekom kolovoza i rujna 2020. godine, s ciljem provjere stavova i očekivanja potrošača o dugoročnoj održivosti proizvodnje hrane u EU.

Cilj Europske komisije bio je, da kroz istraživanje, utvrdi što danas prosječni europski potrošač smatra održivim načinom proizvodnje hrane, kakvi su njegovi stavovi o vlastitoj prehrani i što misli da bi ubuduće trebalo napraviti da proizvodnja hrane u EU postane dugoročno održiva, sukladno ciljevima iz europske strategije *Zeleni plan*, odnosno strategije „Od polja do stola“.

Istraživanje je trebalo odgovoriti i na pitanje koga potrošači smatraju odgovornim za provođenje politike održivog razvoja proizvodnje hrane, odnosno što smatraju ključnim politikama koje bi trebalo poduzeti i implementirati kako bi EU ostvarila svoj cilj proizvodnje i prerade hrane na dugoročno održiv način.

Istraživanje je provedeno na statistički značajnom uzorku potrošača iz cijele EU, a zbog situacije s COVIDOM-19, nakon telefonskih razgovora, ankete su provedene i *online*.

U Hrvatskoj je istraživanje statistički provedeno na uzorku od 1019 ispitanika, metodom intervjua „*face to face*“.

Rezultati istraživanja vrlo su interesantni, a osim Europskoj komisiji koja ga je naručila, mogu biti od velike koristi proizvođačima, prerađivačima, ali i državnim politikama. Stoga ćemo u analizi u nastavku upozoriti na ključne zaključke istraživanja, odnosno na moguće implikacije koje oni u budućnosti mogu imati na proizvodnju i preradu hrane u Europi, pa i u Hrvatskoj.

Što je pokazalo istraživanje?

Na prvo pitanje „*Koji su glavni elementi koji utječu na odluku o kupovini hrane kod potrošača u EU?*“, europski potrošači, kao prioritete kod odabira hrane, na prvo mjesto stavljaju **okus hrane**, drugi faktor kod odabira im je **sigurnost hrane**, a **troškove nabave hrane (cijena)** stavljaju ispred **održivosti** njene proizvodnje, u smislu kako je vidi politika EU.

Naime, na pitanje „*Što im je najvažnije kad kupuju hranu?*“ anketirani su od 10 ponuđenih odgovora mogli zaokružiti najmanje tri, ali i više.

Više od **45 %** ispitanika navelo je **okus hrane** kao najvažniji faktor kod odabira hrane, a **42 %** ispitanih je reklo da im je primarni faktor odabira **sigurnost hrane**, dok se čak **40 %** anketiranih rukovodi **cijenom** kao primarnim obilježjem.

Trećini ispitanika (**34 %**) važno je odakle hrana dolazi (**porijeklo hrane**), a gotovo isti postotak (**33 %**) smatra **nutritivni sadržaj** hrane kao bitan element za odabir, dok se tek **20 %** ispitanika kod izbora hrane rukovodi njenim **vijekom trajanja** kao najbitnijim obilježjem.

Svi ostali ponuđeni odgovori rjeđe su spomenuti od strane ispitanika, te je tako samo **svakom desetom** ispitaniku važno da hrana bude **minimalno obrađena**, odnosno da se kod izbora rukovode svojim **etičkim i vjerskim načelima** (**16 %**), a **utjecaj hrane na okoliš** važan je za svega **15 %** ispitanika, dok je najrjeđe spomenut faktor izbora (**9 %**) **pristupačnost hrane** kao glavni kriterij.

Ovakvi rezultati odgovora na prvo pitanje ankete vjerojatno će biti iznenađenje za politiku na razini EU, budući da su primarni ciljevi koje europska politika ističe u svojoj Strategiji razvoja do 2030., odnosno 2050. godine (održivost proizvodnje hrane, tj. tzv. Zeleni plan, odnosno strategija „Od polja do stola“, zbog čega je istraživanje i primarno rađeno) u određenoj koliziji s onim što o ovim prioritetima trenutno misle potrošači. Tu posebno ističemo da održivost i utjecaj na okoliš, odnosno na klimatske promjene nisu kriteriji koji su trenutno visoko postavljeni kao primarni kriteriji kod odabira hrane od strane europskih potrošača.

Što su odgovorili ispitanici u Hrvatskoj?

Ne bi nas trebalo začuditi što je za hrvatske potrošače osnovni kriterij izbora hrane **cijena**, čak **54 %** ispitanika izabralo je ovaj kriterij kao najvažniji za kupovinu hrane, i tu se Hrvatska nalazi u grupi od 17 europskih država čiji potrošači ovaj čimbenik smatraju jednim od tri najvažnija.

To su sve redom države s nižim GDP-om po glavi stanovnika, odnosno države gdje troškovi hrane još uvijek imaju relativno značajan udio u potrošnji kućanstva.

Ovdje je možda još samo interesantno napomenuti da je osnovni kriteriji za izbor hrane u **Sloveniji – geografsko podrijetlo hrane**, dakle, odakle ona dolazi. Naime, čak **57 %** ispitanika u Sloveniji kod kupnje hrane koristi ovaj kriterij kao primarni i tu je Slovenija u grupi s još dvije velike ekonomije – Švedskom i Njemačkom, a ovaj faktor izbora je na 2. mjestu važnosti za potrošače iz Francuske, Italije, Austrije i Finske. Jasno je da ovi odgovori koreliraju s postojanjem snažne i jake domaće poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije u nabrojenim državama.

Interesantno je da su hrvatski potrošači na 2. mjesto kao kriterij izbora hrane, odabrali njenu **sigurnost** (čak **50 %**) ispitanika, što pokazuje svijest hrvatskih potrošača o važnosti ove

komponente kvalitete hrane, ali može biti i posljedica čestih „pronalazaka“ hrane na hrvatskom tržištu koja ne odgovara upravo standardima sigurnosti.

Ovaj kriterij za odabir najvažniji je talijanskim potrošačima (za njih čak 58 %), odnosno općenito potrošači u mediteranskom području smatraju ovaj faktor odabira primarnim, a što možemo povezati s načinom prehrane i prehrambenim navikama koje su u ovoj regiji stjecane stoljećima.

Hrvatski su potrošači, za razliku od najviše EU država, **okus hrane** stavili tek na 3. mjesto kod izbora hrane (samo **37 %** ispitanika u Hrvatskoj taj kriterij koristi kao 1. kod izbora hrane), a odmah iza njega je kriterij **dužine trajanja hrane** (**35 %** ispitanika) i po tom smo kriteriju među četiri europske države s najvećim postotkom potrošača koji ovaj kriterij smatraju jednim od najvažnijih. To su uglavnom države koje su najkasnije ušle u EU (Bugarska, Latvija, Litva, Rumunjska), čiji su potrošači u postotku većim od trećine ispitanih, istakli važnost ovog kriterija kod odabira hrane.

Na tržištima ostalih država očito je povjerenje u kvalitetu prehrambenih proizvoda općenito veće, te potrošači taj kriterij ne smatraju toliko važnim, iako je on na 6. mjestu po ukupnoj važnosti za izbor hrane, prvenstveno zbog načina modernog života i rjeđeg obavljanja kupnji zaposlenih, relativno važan.

Nutritivni sastav hrane hrvatskim je potrošačima na 5. mjestu kao kriterij za izbor hrane, **34 %** ispitanih smatra ovaj čimbenik jednim od najvažnijih kod izbora hrane.

Ovaj podatak može biti koristan i vrlo važan za domaće proizvođače hrane, odnosno za ciljeve i sadržaj njihove komunikacije s potrošačima. U EU ovdje se izdvajaju samo **nizozemski potrošači** kojima je **nutritivna vrijednost hrane primarni faktor** kod odabira hrane.

U tom je istraživanju, za hrvatske potrošače, kao 6. najvažniji kriterij odabira **porijeklo hrane**, odakle ona dolazi, te se za njega opredijelio svaki treći ispitanik u Hrvatskoj (**32 %**).

U odnosu, na općenito prisutno mišljenje, o velikoj važnosti porijekla hrane za domaće potrošače, prema ovom istraživanju, porijeklo je tek 6. kriterij od 10 ponuđenih, za kupnju hrane. Ovakav rezultat može razočarati, poglavito kad ga usporedimo sa slovenskim postotkom od 57 % ili danskim od 43 % potrošača kojima je izbor domaćeg proizvoda najvažniji kriterij odabira.

Interesantno je da hrvatski potrošači, u drugim istraživanjima, redovito odgovaraju da bi uvijek prioritet dali kupnji domaće hrane (njih 70 %), no ovo istraživanje u kojem se tražilo da rangiraju kriterije, jasno je pokazalo da je još uvijek cijena, kriterij koji je primarni kod odabira.

Osim svijesti da se izborom domaćeg proizvoda potpomaže domaća ekonomija u cjelini, očito je potreban i znatno veći raspoloživi dohodak po stanovniku, da bi cijena prestala biti primarni i osnovni kriterij izbora. Do tada naše će tržište biti “*El Dorado*” za uvoznju jeftinu hranu, bez obzira na sva druga obilježja koje ta hrana ne(ispunjava).

Zbog ciljeva ovog istraživanja, koji je imala Europska komisija, važno je istaći da su hrvatski potrošači utjecaj na **okoliš i klimatske promjene**, kao kriterij odabira, stavili tek na posljednje mjesto, jer se svega 5 % anketiranih opredijelilo za ovaj kriterij kao jedan od najvažnijih kriterija odabira hrane. Temeljem ovoga rezultata istraživanja Hrvatska se nalazi u grupi država gdje je ovaj čimbenik od najmanje važnosti (u toj su grupi još Bugarska, Češka, Estonija, Litva, Latvija, Malta, Portugal).

Možemo samo nagađati razloge ovakvog rezultata; od toga da bi mogli zaključiti da oni leže u još uvijek prisutnim pretežito tradicionalnim načinima poljoprivredne proizvodnje i prerade hrane, gdje se ne koristi intenzivna poljoprivredna proizvodnja, s puno tehnologije, a onda posljedično sa značajnim utjecajem na okoliš, te je svijest potrošača o važnosti ovog kriterija još uvijek niska, pa sve do toga da je hrvatski potrošač nedovoljno educiran o utjecaju moderne proizvodnje hrane na okoliš.

U svakom slučaju, bez obzira na razloge, ovi rezultati mogu dati smjer i politici, ali i prerađivačima o načinu i potrebi komunikacije ove činjenice, kako bi potrošači stekli svijest o nužnosti budućih promjena u načinu proizvodnje, u cilju postizanja njene neutralnosti na promjene u okolišu.

Nadalje, sve države kod kojih cijena kao faktor odabira hrane i dalje predstavlja ekstremno važan čimbenik, a to su države niskog dohotka po stanovniku, važnost očuvanja okoliša, kao značajan čimbenik za odabir hrane, morat će još pričekati.

Ovo je važno imati na umu kod implementacije buduće Zelene strategije EU, odnosno strategije „Od polja do stola“.

Izvor: prilagođeno prema <https://smarter.hr/kako-prilagoditi-europsku-proizvodnju-hrane-ciljevima-za-buducnost-ocekivanja-potrosaca/>
pristupljeno: 18. 04. 2021.

Prilog 2.

VRSTA REFERENCE TYPE OF REFERENCE	CITIRANJE U TEKSTU CITING IN THE TEXT		REFERENCA U POPISU LITERATURE I IZVORA REFERENCE IN THE LIST OF REFERENCES
	Hrvatski Croatian	Engleski English	
Članak u časopisu Paper in a journal	(Klarić, 2016)	(Klarić, 2016)	Klarić, Z., 2016: Geographical aspects of the territorial organisation of Croatia and comparison with other European countries, <i>Croatian Geographical Bulletin</i> 78 (2), 49-75, DOI: 10.21861/HGG78.02.02. Broj 78 označuje godište (volumen) časopisa, (2) broj sveska unutar godišta, 49-75 paginaciju rada u svesku, a DOI: 10.21861/HGG78.02.02 označuje DOI rada. No. 78 denotes the year (volume) of the journal, (2) the number of the volume within the particular year, 49-74 indicates the page numbers within the volume, while DOI: 10.21861/HGG78.02.02 is the DOI of the paper.
Članak u časopisu s 2 autora Paper in a journal with 2 authors	(Garay i Cănoves, 2011)	(Garay and Cănoves, 2011)	Garay, L., Cănoves, G., 2011: Life Cycles, Stages and Tourism History. The Catalonia (Spain) Experience, <i>Annals of Tourism Research</i> 38 (2), 651-671.
Članak u časopisu s 3 i više autora Paper in a journal with 3 or more authors	(Lozić i dr., 2006)	(Lozić et al., 2006)	Lozić, S., Fuert-Bjeliš, B., Perica, D., 2006: Quantitative-geomorphological and Environmental historical Impact on the Ecological Soil Depth; Northwestern Croatia, <i>Hrvatski geografski glasnik</i> 68 (1), 7-25.
Članak objavljen na dva jezika Journal published bilingually	(Winde, 2015)	(Winde, 2015)	Winde, F., 2015: Uranium pollution in South Africa: past research and future needs/Onečišćenje uranijem u Južnoafričkoj Republici: prošla istraživanja i buduće potrebe, <i>Hrvatski geografski glasnik</i> 77 (2), 33-53.
Članak u časopisu s identifikatorom DOI Paper in a journal with DOI	(Radeva i dr., 2018)	(Radeva et al., 2018)	Radeva, K., Nikolova, N., Gera, M., 2018: Assessment of hydro-meteorological drought in the Danube Plain, Bulgaria, <i>Hrvatski geografski glasnik</i> 80 (1), 7-21, DOI: 10.21861/HGG.2018.80.01.01.
Knjiga Book	(Graham i dr., 2000)	(Graham et al., 2000)	Graham, B., Ashworth, G. J., Tunbridge, J. E., 2000: <i>A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy</i> , Arnold, London.
Poglavlje u knjizi Chapter in a book	(Russo i Van der Borg, 2008)	(Russo and Van der Borg, 2008)	Russo, A. P., Van der Borg, J., 2008: Area Regeneration and Tourism Development: Evidence from Three European Cities, in: Jansen-Verbeke, M., Priestley, G. K., Russo, A. P. (eds.): <i>Cultural Resources for Tourism: Patterns, Processes and Policies</i> , Nova Science Publishers, New York, 197-213.
Članak u zborniku radova Paper in proceedings	(Bočić i dr., 2014)	(Bočić et al., 2014)	Bočić, N., Buzjak, N., Kern, Z., 2014: Some New Potential Subterranean Glaciation Research Sites from Velebit Mt. (Croatia), in: Lewis, L., Kern, Z., Maggi, V., Turri, S. (eds.): <i>6th International Workshop on Ice Caves</i> , National Cave and Karst Research Institute, Carlsbad, 72-76.
Članak na internetskoj stranici Paper on the internet page	(Faričić, 2003)	(Faričić, 2003)	Faričić, J., 2003: Postoji li danas Dalmacija?, http://www.geografija.hr/hrvatska/postoji-li-danas-dalmacija/ (6. 2. 2016.)
Tiskana publikacija Published publication	(DZS, 2003)	(CBS, 2003)	Državni zavod za statistiku (DZS) / Croatian Bureau of Statistics (CBS), 2003: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima / Census of population, households and dwellings 31 March 2001: Population by sex and age, by settlements, Statistička izvješća / Statistical Reports 1167, Zagreb.

VRSTA REFERENCE TYPE OF REFERENCE	CITIRANJE U TEKSTU CITING IN THE TEXT		REFERENCA U POPISU LITERATURE I IZVORA REFERENCE IN THE LIST OF REFERENCES
	Hrvatski Croatian	Engleski English	
Publikacija na internetu Publication on the Internet	(DZS, 2013)	(CBS, 2013)	Državni zavod za statistiku (DZS) / Croatian Bureau of Statistics (CBS), 2013: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima / Census of population, households and dwellings in 2011: Population by sex and age, by settlements, www.dzs.hr (13. 10. 2013.).
Dokument na internetu Document on the Internet	(UN, 1987)	(UN, 1987)	United Nations (UN), 1987: Report of the World Commission on Environment and Development (WCED): Our Common Future, http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf (13. 10. 2013.).
Web stranica web mjesta ili institucije Web page of a web page or an institution	(UNESCO, 2018)	(UNESCO, 2018)	UNESCO, 2018: World Heritage List, https://whc.unesco.org/en/list/ (13. 12. 2018.).
Slika ili tablica na internetu Figure or table on the Internet	(Deposit Photos, 2016)	(Deposit Photos, 2016)	Deposit Photos, 2016: Vernazza, Parque Nacional de Cinque Terre, Liguria, Italia, https://pt.depositphotos.com/130348824/stock-photo-vernazza-cinque-terre-national-park.html (26.11.2018.).
Baza podataka Database	(Eurostat, 2018)	(Eurostat, 2018)	Eurostat, 2018: Passenger transport by type of transport, https://ec.europa.eu/eurostat/data/database (13. 12. 2018.).
GIS podaci GIS data	(DGU, 2016)	(CGA, 2016)	Državna geodetska uprava (DGU) / Croatian Geodetic Administration (CGA), 2016: Središnji registar prostornih jedinica RH (GIS shapefileovi) / Central registry of spatial units in the Republic of Croatia (GIS shapefiles), Zagreb.
Novinski članak (tiskani) Newspaper article (published)	(Slapper, 2008)	(Slapper, 2008)	Slapper, G., 2005: Corporate manslaughter: new issues for lawyers, <i>The Times</i> , 3 October, 4.
Novinski članak (na internetu) Newspaper article (on the internet)	(Chittenden i dr., 2003)	(Chittenden et al., 2003)	Chittenden, M., Rogers, L., Smith, D., 2003: Focus: Targetitis ails NHS. <i>Times Online</i> , 1 June, http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/scotland/article1138006.ece (17. 03. 2005.).
Referenca u tiskanom rječniku Reference in a published dictionary	(Longman, 2003)	(Longman, 2003)	Longman, 2013: Longman Dictionary of Contemporary English (New Edition), Pearson Education Limited, Harlow.
Referenca u rječniku na internetu Reference in an online dictionary	(Longman, 2013)	(Longman, 2013)	Longman, 2018: Longman Dictionary of Contemporary English Online, https://www.ldoceonline.com/ (13. 12. 2018.).

Primjeri citiranja literaturnih referenci i izvora u tekstu, kao i u popisu literature i izvora na kraju rada navedeni su u tablici.

Examples of citing literature and sources in the text and in the References are listed in the table.